

Odborníci, zabývající se dějinami rytířských duchovních řádů, nacházející v posledním desetiletí formu v toruňských setkáních, na konferencích *Ordines militares — Colloquia Torunensia historica*. Tradice těchto zdařilých akcí je spojena s osobou nedávno zemřelého profesora Karola Górského, který po svém příchodu z Vratislavi do Toruně po skončení II. světové války zahájil důsledné bádání o řádu německých rytířů na území bývalého Pruska a dokázal tímto směrem vést i řadu žáků, kteří dnes patří mezi čelné organizátory konferencí. Loňský pátý ročník, uspořádaný ve dnech 22.—24. září 1989 tradičně Institutem historie a archivnictví Univerzity Mikuláše Koperníka v Toruni, byl věnován Vojenství rytířských řádů ve středověku.

Páteční zasedání zahájil svým referátem prezident Mezinárodní historické komise pro výzkum řádu německých rytířů prof. dr. U. Arnold z Bonnu. Věnoval se základním trendům vývoje řádu — od polního špitálu k instituci, jeho charakteristickou činností byl boj. Dr. L. Fenske (Göttingen) dále pojednal o působení řádové větve v Livonsku (původně řád mečových rytířů, který se záhy spojil personální unií s německými) do poloviny 14. století a dopolední program uzavřel příspěvek doc. dr. K. Militzera (Kolín nad Rýnem), který probral otázky přijímání bratří rytířů do výše uvedeného řádu. Svým výkladem mj. narušil vžitou představu o bezvýhradném šlechtickém původu adeptů, což ilustroval na osobě velmistra Karla z Trevíru (1. pol. 14. stol.), který pocházel z měšťanského prostředí.

Odpolední sezení otevřel známý polský odborník na středověké válečnictví a výzbroj prof. dr. A. Nadolski (Lodž) úvahami o organizaci vojsk řádu v době grunwaldské bitvy. Atraktivním tématem přispěl také prof. dr. M. Biskup (Toruň), který se zabýval problematikou námezdníků ve službách řádu od konce 14. stol. do roku 1525, tj. faktického konce řádového panství v Prusku. Doc. dr. S. Ekdahl (Záp. Berlín) ve svém vystoupení zhodnotil roli a význam rytířských koní v bojových akcích řádu.

V sobotu jednání zahájil doc. dr. A. Nowakowski (Lodž) referátem o výzbroji, uchovávané v řádových hradech na přelomu 14. a 15. století. Toto vybavení odpovídalo celkovému západoevropskému trendu, bylo však do jisté míry ovlivněno pruským a litevským prostředím, se kterým řád vstupoval do kontaktu (tzv. prusche helme, litevská kopí [sudlice], pavézky). Tento vliv se patrně také odrazil na štítu, který používali velmistři (byl zhotoven pro Karla z Trevíru, má oválný tvar s rozšířenou horní částí a je na něm zobrazen velmistřův erb s helmem a klenotem). Prof. dr. Ē. Mugurēvičs (Rīga) referoval o válečné aktivitě řádu mečových bratří na podkladě archeologických výzkumů. Řádové hrady, jejich stavební stránka a role v obranném systému na teritoriu Prus byly tématem příspěvku doc. dr. M. Arsyzińskiego (Toruň). Jeho výklad se týkal geneze tohoto typu a popisu nejdůležitějších fortifikačních prvků. Pozornost zaměřil také na hrad v Toruni, jehož nekulturní podoba navázala na půdorys staršího opevněného objektu ve tvaru uzavřené podkovy s rozšířenými konci.

Sobotní odpoledne bylo věnováno řádu johanitů. Prof. dr. A. Luttrell (Londýn) popsal organizaci vojska a flotily tohoto řádu na Rhodu v letech 1310—1444. Roli johanitů při christianizaci a obraně víry ve

Skandinávii posoudil prof. dr. T. Nyberg (Odense) a jeho krajan doc. dr. T. Riis (Kodaň) se zaměřil na některé aspekty vojenské účasti johanitů a templářů v Sýrii 12. století. Pracovní část konference uzavřel komunikát dr. J. Sarnowského (Záp. Berlín) o johanitech ve Smyrně a obléhání tohoto města r. 1402 vojsky Tímúra Chromého.

Neděle byla věnována odborné exkursi na grundwaldské bojiště, kde došlo mj. v neformální diskusi ke konfrontaci názorů A. Nadolského a S. Ekdahla na rozestavení řádových korouhví i oddílů polsko-litevských a jejich následný pohyb.

LIBOR JAN

8. a 9. kolokvium Mediaevalia archaeologica Bohemica

Obě medievalistická kolokvia pořádaná v roce 1988 Archeologickým ústavem ČSAV v Praze a Čs. společností archeologickou při ČSAV se zabývala polskou raně středověkou problematikou a její komparací se situací řešenou v českých zemích. Podkladem 8. kolokvia, konaného 1. 6. 1988, se staly přednášky prof. Z. Kurnatowské a doc. S. Kurnatowského, pracovníků Zakladu archeologii Wielkopolski IHKM PAN v Poznani. Prvý z výkladů nastínil archeologický příspěvek k počátkům piastovského státu, založený především na studiu změn sítě raně středověkých hradišť. Základní pojetí tohoto studia je v podstatných rysech blízké studiu počátků přemyslovského státu, které u nás rozvíjí J. Sláma. Ten také v diskusi vyložil svou koncepci a věnoval se i srovnání polského a českého raně středověkého vývoje. V celkové bilanci nelze opomenout, že polské bádání se může opírat o podstatně širší sídelně archeologický terénní výzkum, zahrnující jak soustavnou inventarizaci archeologických lokalit (AZP), tak i soustavnou verifikaci hradišť. Takové opory může ovšem přinášet jen dobře koordinované kolektivní úsilí, a účastníkům kolokvia se i v tomto ohledu jistě nabízelo názorné srovnání. — Přednáška doc. S. Kurnatowského se zabývala problematikou demografického vývoje v širokém chronologickém rámci od mladšího pravěku až do novověku (i s výhledem do 3. tisíciletí). S reprezentativností využitelných opor souvisí samozřejmě řada složitých otázek, smyslem ovšem zůstává nastínit podstatných vývojových tendencí. Účastníky kolokvia jistě zvlášť zaujaly doklady víceméně kontinuálního, poměrně dlouhodobého demografického růstu, který pravděpodobně začal již v počátcích 2. poloviny 1. tisíciletí. Lze snad doufat, že bezprostřední kontakt s názory doc. S. Kurnatowského přispěje i u nás ke zvýšení zájmu o složité, ale nesporně závažné otázky demografie raného a vrcholného středověku.

Další, již deváté, kolokvium MARB se konalo dne 28. 9. 1988. Bylo věnováno přednášce a diskusi o výsledcích archeologického výzkumu hradu Wawelu v Krakově. Přednášku proslavili a posléze diskusi vedli pracovníci archeologického oddělení Státních uměleckých sbírek na Wawelu (Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu, dział archeologii) Zbigniew Pianowski a Janusz Firlet. Po stručném úvodu, věnovaném historii výzkumu, topografii Krakova a Wawelu, následoval výklad o opevnění. Prokázáno je několik fází valu s komorovou konstrukcí. Těžištěm přednášky byly nejnovější výsledky výzkumu románské a předromán-